

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.231.14, 341.3

Е. В. Тіткокандидат юридичних наук, доцент, докторант
Київського університету права
Національної академії наук України

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА (СІМІС) В ОБОРОННИХ СТРАТЕГІЯХ ХОРВАТІЇ, ДАНІЇ, НОРВЕГІЇ ТА НІДЕРЛАНДІВ

Статтю присвячено визначенню особливостей наукового обґрунтування концепції цивільно-військового співробітництва (СІМІС) у національних доктринах оборонної стратегії таких країн, як Хорватія, Данія, Норвегія та Нідерланди відповідно до Доктрини НАТО АJP-9. Визначено, що необхідність розуміння концепції СІМІС в умовах військової діяльності є досить актуальною, спрямованою на модернізацію та реконструкцію Збройних сил у напрямі тісного зв'язку із цивільними елементами з метою як найкращого та найшвидшого вирішення поставлених задач, так і надання відповідної допомоги цивільному населенню в умовах збройного конфлікту, лиха тощо.

Ключові слова: цивільно-військове співробітництво, СІМІС, доктрина АJP-9, взаємодія, координація, громадська безпека, підтримка миру.

Постановка проблеми. Актуальність, теоретичне та практичне значення дослідження цивільно-військового співробітництва / СІМІС (надалі – ЦВС) зумовлені насамперед збройним конфліктом на Сході України, де має місце така діяльність (СІМІС), що для України є досить новим та не до кінця зрозумілим із погляду практичної реалізації, розподілу між СІМІС та іншими структурними підрозділами Збройних сил України власних функціональних обов'язків та юридичного закріплення на національному рівні, а також необхідності у наданні відповідної допомоги цивільному населенню у зоні збройного конфлікту. У поняття СІМІС, на думку автора, вкладається розуміння комплексного терміна взаємозв'язку військового та цивільного елементів у військовій справі. Під поняттям «цивільно-військового співробітництва» варто розуміти військовий термін, який характерний для відносин взаємодії, співробітництва і координації, взаємної підтримки, спільного планування та постійного обміну інформацією на всіх рівнях між військовими, цивільними інститутами / організаціями, установами, які необ-

хідні для досягнення ефективного реагування та виконання поставлених задач, зокрема й для надання допомоги цивільному населенню. ЦВС характеризується функцією, яка підтримує місію відповідного Командування шляхом створення та підтримки координації і співробітництва між військовими силами та цивільними структурами в районі проведення місії або операції. ЦВС також можна визначити як складний процес узгодження військового та цивільного внесків у рамках комплексних і узгоджених дій, які спрямовані на допомогу для стабілізації суспільного ладу.

Слід особливо звернути увагу на те, що ЦВС характеризується оперативною функцією, що дозволяє Командуванню ефективно взаємодіяти із цивільною складовою. ЦВС реалізовується через такий спектр дій, як створення умов для досягнення успіху; розподілення повноважень між військовим та цивільним потенціалом; виконання відповідних зобов'язань. До основних обов'язків СІМІС слід віднести: забезпечення взаємодії на своєму рівні та підтримка відносин із представниками місцевої влади, громад-

ськими організаціями та місцевим населенням у зоні відповідальності; постійне відстеження ситуації, проведення оцінки та вчасне інформування керівництва підрозділу CIMIC; збір інформації у зоні відповідальності своїх сил, надання її для обробки з урахуванням її архівації та узагальнення досвіду; відстеження та аналіз ситуації щодо таборів для цивільного населення, вимушених переселенців, біженців у зоні відповідальності; надання рекомендацій щодо налагодження цивільно-військової взаємодії на місці проведення місії або операції; аналіз громадської думки про присутність сил (зокрема, надання інформації про цивільне населення, органи місцевої влади, про інших гравців у зоні відповідальності та їхнє ставлення до присутності військ / сил); виявлення необхідності та проведення цивільних проектів, здійснення контролю за їх виконанням, оцінка їх ефективності; налагодження і підтримка позитивних відносин із представниками місцевого уряду, місцевими лідерами, представниками міжнародних, урядових та неурядових організацій; участь у проведенні операцій разом з іншими підрозділами відповідно до порядку підпорядкування; виконання інших завдань, пов'язаних із діяльністю CIMIC.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Юридична наука приділяє багато уваги питанням функціонування системи міжнародного гуманітарного права, захисту цивільного населення в умовах збройного конфлікту тощо. Значний внесок щодо розвитку таких питань зробили І.Н. Арцибасов, М.О. Баймуратов, М.В. Буроменський, В.Г. Буткевич, Д.Я. Гараджаєв, В.Н. Денисов, К.В. Доді, В.І. Євінтов, С.В. Ісакович, Г.К. Дмитрієва, В.О. Карташкін, Ю.В. Климинчук, Г. Лаутерпахт, І.І. Лукашук, Ф.Ф. Мартенс, Манджа Камаль Канж Абу-Салех, Р.А. Мюллерсон, В.Ф. Опришко, П.М. Рабинович, В.М. Репецький, Ю.І. Римаренко, О.Г. Румянцев, О.І. Тіунов, Г.І. Тункін, М.Ю. Черкес, В.Х. Ярмакі та ін. Водночас на сьогодні не існує наукового дослідження щодо правового закріплення та діяльності CIMIC в українській науці, тоді як необхідність такого дослідження є очевидною.

Метою статті є дослідження концепції розуміння та закріплення діяльності CIMIC на юридичному рівні. Для дослідження були взяті окремі країни, які здійснили певний внесок у діяльність ЦВС. Поставлено мету зрозуміти роль, визначення, покладені задачі на CIMIC, умови та операції, у яких він повинен працювати.

Виклад основного матеріалу. Національні доктрини ЦВС різних держав базуються та розробляються відповідно до норм власного національного законодавства, внутрішніх національних стратегічних орієнтирів, але на базі НАТО civil-military cooperation Doctrine (AJP-9) [8].

Доктрина ЦВС діє в умовах сьогодення з урахуванням концептуального розуміння такого співробітництва окремо взятих країн. Так, наприклад, доктрина Республіки Хорватія стверджує, що сучасна теорія військово-цивільних відносин пов'язана з розподілом, одні з яких представляють громадянське обличчя, інші – Збройні сили. Слід відзначити, що Конституція Хорватії 1990 р. із змінами 2010 р. [3], Закон Хорватії «Про оборону» 2002 р. [11] та інше законодавство у сфері оборони є правовими параметрами та основою, що визначають особливі відносини між усенароднообраними політиками, призначеними чиновниками та солдатами. В умовах ЦВС країни проходять відповідне реформування. Хорватія не є виключенням; в основу так званого справжнього цивільно-військового завдання покладено досягнення адекватного балансу між його «бажанням» демократичного розвитку та лібералізації, з одного боку, та консервативної і традиційної «необхідності» забезпечення військової безпеки, з іншого [7, с. 36]. Слід відзначити, що, починаючи з 2000-х рр., послідовний хорватський уряд показав свою діяльність, яка була присвячена реформуванню цивільних і військових зв'язків. Проте їхні зусилля були утруднені деякими перешкодами. По-перше, необхідність реалізації оборонних реформ у контексті «проблемного» ЦВС, що простежувалось з огляду на політичне та інституційне суперництво і відсутність досвіду цивільної та військової оборони. По-друге, необхідність скоротити витрати на оборону із загального бюджету з подальшою модернізацією Збройних сил. По-третє, необхідність балансування вимог процесу вступу в НАТО у процесі реалізації збалансованої та фундаментальної реформи Збройних сил у цілому (членство Хорватії в НАТО з 2009 р.). І, нарешті, необхідність реалізації усебічних кадрових реформ з одночасним збереженням набору і якості персоналу. Доктрина ЦВС Збройних сил Хорватії заснована на доктрині AJP-9 НАТО, що розглядається як загальні стандарти для здійснення діяльності Збройних сил Хорватії. Нині Хорватія проходить процес оновлення доктрини AJP-9 до актуального стандарту НАТО AJP-3.4.9 [1]. Слід

також відзначити, що розвиток доктрини CIMIC у Збройних силах Хорватії тісно пов'язаний із прийняттям цілей Збройних сил НАТО (FG) та підготовки відповідних спеціалістів CIMIC. У результаті цього були проведені спільні консультації НАТО та Збройних сил Хорватії, де остання прийняла організаційні можливості цивільного співробітництва НАТО в повному обсязі для здійснення такої діяльності [2].

ЦВС Данії визначається як співробітництво, яке спрямоване на підтримку операцій військового командира найкращим чином, особливо в операціях щодо стабілізації обстановки, де основним завдання командира є взаємодія та співпраця з місцевою владою та населенням на території проведення місії. Окрім вищенаведеної діяльності, спеціалісти CIMIC Данії навчені діяти і в ролі радників із цивільних питань.

За доктриною Данії ЦВС є військовим елементом, який пов'язує громадянське суспільство з військовою частиною і розглядається як форма взаємодії з метою досягнення загального розуміння поставлених задач. Саме тому однією із головних задач CIMIC є підтримка військових сил у районі здійснення місії, а також підтримка зв'язку з цивільною владою, міжнародними організаціями та міжнародними неурядовими організаціями. Відповідно до доктрини ЦВС Данії також спрямоване на цивільне середовище у цілому, яке надає підтримку місцевому населенню у різних формах, наприклад: консультації, надання необхідної інформації, роз'яснення питань щодо комунікацій, нарощування військового потенціалу, політики, економіки, освіти та ін. [2]. Слід також особливо відзначити активний внесок Збройних сил Данії на шляху до розширення діяльності CIMIC, що спрямоване на задоволення потреб місцевого населення. Варто наголосити на тому, що Данія була однією із перших країн НАТО щодо вирішення цього питання у 2004 р., що було реалізовано через відому «датську ініціативу» Узгодженого планування та цивільної і військової діяльності в міжнародних операціях (англ. the Concerted Planning and Action of Civil and Military Activities in International Operations (CPA), заснований на досвіді Афганістану, Балкан, Еретрії та Іраку. Такий підхід був узятий за основу щодо поліпшення ЦВС для інших країн та НАТО з метою вироблення багатостороннього підходу. Планування і підготовка міжнародних операцій із підтримання миру, де розгорнуті датські військові частини, тепер повинні бути забезпечені кон-

центрованими датськими цивільними зусиллями щодо відповідальності військових сил. Такий підхід має визначити точний характер ситуації у сфері безпеки та міру дієздатності цивільних суб'єктів, наприклад, неурядових організацій, громадських установ тощо, які у деяких випадках можуть брати участь в операціях із підтримання миру. У таких ситуаціях військові могли б полегшити вирішення певних питань у формі надання короткострокової допомоги. Слід також зазначити, що під час розробки ініціативи CPA Данія прагнула уникнути порушення принципів міжнародного гуманітарного права будь-яким чином. Ця ініціатива CPA була введена в дію документом, що був прийнятий Міністерством оборони та Міністерством закордонних справ Данії у 2004 р. Слід також відзначити, що цей документ не дає чіткого визначення CPA, але ключова позиція зрозуміла і полягає у тому, що військові зусилля та зусилля щодо розвитку в умовах кризи мають узгоджуватись, ресурси можуть бути мобілізовані швидше, що призведе до кращої синергії. Це, у свою чергу, прискорить військову стабілізацію. Слід також наголосити, що гуманітарні та відновлювальні завдання не належать до основних завдань і ключової компетенції Збройних сил будь-якої держави, які повинні, як правило, реалізовуватись цивільними організаціями та установами з надання відповідної допомоги. Однак, якщо ситуація у сфері безпеки не дозволяє цього зробити відповідним цивільним суб'єктам, тоді, як зазначено у документі, Збройні сили повинні активізувати власні відновлювальні роботи з метою підтримки і полегшення роботи [5, с. 23]. Також слід наголосити, що для полегшення централізованої координації зусиль CPA було створено постійну групу державних службовців для планування і координації військових і цивільних гуманітарних зусиль. До складу групи мали входити представники Міністерства оборони, Командування оборони (The Defence Command), Розвідувальної служби оборони (Defence Intelligence Service), Агентства з надзвичайних ситуацій (Emergency Management Agency) та Національної поліції (National Police Force). У свою чергу, Міністерство закордонних справ Данії має очолювати відповідну групу, яка забезпечує координацію дій із відповідними гуманітарними організаціями, зокрема неурядовими організаціями і компаніями, можливо, приватного сектору. У контексті цієї доктрини цивільні сили управління повинні бути розгорнуті або близько

до відповідних військових структурних підрозділів Данії, або бути розташованими у районах проведення місії задля більш сприятливої координації на місцевому рівні. В рамках ініціативи СРА Данія також прагне розширювати сферу загальної підготовки цивільних та військових суб'єктів, аналізуючи та оцінюючи таку співпрацю з метою забезпечення максимальної віддачі від датського внеску у проведення операції щодо підтримання миру [2].

Слід також наголосити, що, роблячи зусилля для забезпечення такої датської взаємодії, ця ініціатива не могла не базуватись на керівних принципах, розроблених у 2003 р. Організацією Об'єднаних Націй щодо використання військових та цивільних ресурсів оборони для підтримки гуманітарної діяльності ООН у складних надзвичайних ситуаціях [6]. У контексті датської ініціативи НАТО почало збільшувати свою діяльність щодо тісного співробітництва із спеціальними органами ООН, наприклад, із Департаментом операцій щодо підтримання миру, Управлінням із координації гуманітарних питань та іншими міжнародними установами та неурядовими організаціями для обміну думками щодо поточної та майбутньої такої діяльності. Слід також відзначити, що датська ініціатива спрямована на узгоджене планування дій, де передбачена безпосередня участь військових і цивільна підтримка. Проте для швидкої та якісної роботи відновлення потрібно мати не лише тісний зв'язок між двома складовими, а й відповідний канал такого діалогу, що реалізовується через діяльність CIMIC [2], яка є єдиним інструментом військового командування у проведенні відповідних операцій для досягнення поставлених задач у зоні конфлікту.

Норвезька доктрина CIMIC заснована також на доктрині НАТО AJP-9. Слід відзначити, що Загальна концепція оборони (The Total Defence Concept) Норвегії полягає у тому, що безпекова політика та оборона є основою для оперативної діяльності Збройних сил Норвегії. Узагалі доктрина Збройних сил Норвегії повинна бути розроблена відповідно до основного змісту стратегічної концепції і зобов'язана відображати весь спектр завдань і проблем. Слід зазначити, що стратегічна концепція Норвегії ґрунтується на таких документах, як: звіти Постійного комітету з оборони різних років; документи щодо продовження модернізації Збройних сил Норвегії різних років та періодів; документи щодо реструктуризації норвезьких Збройних сил; Білі

книги; документи стосовно питань громадської безпеки та цивільно-військового співробітництва (CIMIC). Таким чином, загальна концепція оборони має охоплювати всі аспекти ЦВС для військ НАТО в Норвегії. Однак значення і концепція ЦВС все ще розробляються. Сам CIMIC як функція інтегрований у всій національній військовій діяльності. Армія відповідає за створення можливостей, необхідних для проведення операцій щодо підтримання миру. Слід зазначити, що у цілому відповідно до Білої книги Норвегії (Стратегічної концепції оборони) 2004 р. можна виокремити чотири основні напрями або орієнтири роботи Збройних сил, а саме: побудова сучасної та гнучкої системи оборони, співробітництво у галузі оборони, строкова служба та цивільно-військове співробітництво.

Біла книга 2004 р. також зазначає, що основним принципом Загальної концепції оборони є необхідність у використанні колективних ресурсів суспільства для захисту Норвегії під час війни або загрози війною. Головна книга оборонної політики країни зазначає, що підтримка Збройних сил Норвегії через громадянське суспільство є важливою частиною модернізованої Загальної концепції оборони. Саме тому в майбутньому Збройні сили Норвегії повинні бути в змозі надати військові ресурси для того, щоб виконувати задачі, які є переважно цивільними, але для яких громадянські інститути не мають відповідних ресурсів для виконання, а діяти поодиночки вони не в змозі. Додатковою роллю Збройних сил Норвегії є сприяння громадській безпеці через співпрацю з іншими національними органами для запобігання та боротьби із тероризмом. Отже, модернізована Загальна концепція оборони передбачає взаємну підтримку і співпрацю та оптимальне використання ресурсів між Збройними силами Норвегії та громадянським суспільством у превентивних діях, надзвичайних ситуацій та в інших оперативних питаннях [9].

ЦВС у Норвегії складається із CIMIC Групи підтримки (CSU), яка включає діяльність офіцерського корпусу та волонтерів, які зараховуються на індивідуальній основі. CSU забезпечує діяльність для місії, операцій ООН / НАТО / ЄС / ОБСЄ, місії спостерігачів, провінційних груп щодо відновлення (ситуації) тощо. Норвегія не має якоїсь конкретної національної підготовки персоналу CIMIC. Але Норвегія є однією із країн-засновниць (Чехія, Данія, Німеччина, Польща, Нідерланди) Центру CIMIC (the CIMIC

Centre of Excellence), що розташований у Нідерландах. Також Норвегія бере участь у проведенні курсів CIMIC [4] через NORDCAPS (1997–2009 рр.) / NORDEFCO (з 2009 р.) (співпраця між північними країнами Данії, Норвегії, Швеції, Фінляндії та Ісландії в галузі оборони) [2].

Концепція CIMIC у межах голландської доктрини не стала виключенням і також базується та діє відповідно до доктрини НАТО в контексті положень AJP-9. CIMIC підтримує військову місію шляхом координації і співробітництва між військовими командирами та різними представниками цивільного населення, зокрема між місцевими жителями і владними структурами, а також між міжнародними організаціями. Особливим критерієм розуміння національної доктрини оборони Нідерландів є так званий принцип застосування сили. Так, відповідно до Доктрини оборони 2005 р. зазначено, що право збройних конфліктів має чотири основні принципи застосування сили – це військова необхідність, пропорційність, запобігання зайвим стражданням і принцип відмінностей. Необхідність означає, що сила може бути використана тільки якщо це необхідно для досягнення військової мети. Пропорційність означає, що сила і руйнування мають бути зведені до мінімуму, що є необхідним для досягнення цієї мети. Природним є також розуміння того, що збитків слід уникати будь-якою ціною, тому всі заходи повинні бути здійснені належним чином, щоб запобігти негативним збиткам. І нарешті, у контексті розуміння останнього принципу слід усвідомлювати різницю між військовою метою і цивільними об'єктами, між комбатантами і цивільними особами. В межах концепції оборони особлива увага звертається на таке розуміння, як діяльність у сфері миробудівництва (peace-building activities), що спрямоване на заходи, які проводяться цивільними установами та організаціями, а в разі необхідності залучається і військова підтримка у формі цивільно-військового співробітництва (CIMIC). За концепцією оборони Нідерландів CIMIC є співпрацею між Збройними силами та цивільними й урядовими організаціями. CIMIC можна розділити на дві категорії: на «діяльність CIMIC» та «CIMIC-операції». Діяльність CIMIC зосереджується на підтримці військових підрозділів цивільними інститутами (інфраструктурна організація, поставки товарів і послуг та ін.). Водночас операції CIMIC належать уже до дій військових підрозділів на підтримку цивільних елементів (допомога в рекон-

струкції, ремонту інфраструктури, розмінування тощо) [9]. Ці заходи проводяться для підтримки «крихкого миру» після врегулювання збройного конфлікту. Їхня мета полягає у тому, щоб допомогти країні зберегти свій суверенітет, щоб конфлікт не розгорнувся знову після відходу цих тимчасових сил. Цей процес спрямований, наприклад, на підтримку структур, які зможуть зміцнити мир у довгостроковій перспективі, і це, у свою чергу, буде сприяти зміцненню почуття довіри і благополуччя серед населення. Водночас діяльність у сфері миробудівництва зосереджена на відновленні інфраструктури, економічної діяльності, демократичної форми правління, встановленні та реорганізації сектора безпеки, який включає як апарат поліції, так і Збройні сили. Інші види діяльності у цьому процесі – це відновлення законності і правопорядку, репатріація біженців, консультації та навчання персоналу служби безпеки, які діють у ролі спостерігачів на виборах, сприяння зусиллям щодо захисту прав людини, реорганізації та зміцнення державних установ на різних рівнях.

Слід також звернути увагу на те, що з огляду на різні концепції CIMIC розуміння, а також закріплення різноманітних функціональних обов'язків різних підрозділів Збройних сил держав CIMIC може мати деякі особливості. Так, наприклад, CIMIC може діяти не лише за межами своєї території, а й, як на цьому наголошує концепція Нідерландів, усередині країн («доместик CIMIC») у формі операцій щодо національної безпеки та внутрішніх лих. Таким чином, відповідно до концепції оборони Нідерландів голландський CIMIC охоплює шість сфер: цивільна інфраструктура, економіка і комерція, цивільне адміністрування, гуманітарні питання, справи культури, економічний розвиток (комплексний розвиток підприємницької діяльності) [2]. Операції CIMIC у рамках такої діяльності виконуються представниками CIMIC разом із CIMIC Support ELEMENT (CSE). Така діяльність спрямована на оцінку функціонування групи, розробку проектів для місцевої громади та ін. [9].

Варто особливо підкреслити, що потужним поштовхом до розуміння та діяльності CIMIC на території України був саме «доместик CIMIC» в зоні АТО.

Висновки і пропозиції. Враховуючи вищевикладене, слід зробити висновок, що діяльність ЦВС є кардинально необхідним елементом діяльності Збройних сил держав як на

національному («доместик CIMIC»), так і на міжнародному рівні (операції або місії ООН, НАТО, ОБСЄ та ін.) з метою більш швидкого виконання покладених на них завдань із мінімізацією втрат. Характерним елементом діяльності CIMIC є те, що йому притаманний цивільний структурний компонент, який спрямований як на співробітництво, так і на допомогу. Отже, така діяльність, на думку автора, є новим кроком на шляху розвитку Збройних сил.

Список використаної літератури:

1. Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation (AJP-3.4.9) 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cimic-coe.org/wp-content/uploads/2014/06/AJP-3.4.9-EDA-V1-E1.pdf>.
2. CIMIC Capabilities by CIOR [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://cior.net/getattachment/Organisation/Civil-Military-Cooperation-\(CIMIC\)/CIMIC-Handbook-Final-July-2013.pdf.aspx](http://cior.net/getattachment/Organisation/Civil-Military-Cooperation-(CIMIC)/CIMIC-Handbook-Final-July-2013.pdf.aspx).
3. Constitution of The Republic of Croatia 1990 (consolidated text) 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Users/Admin/Downloads/CONSTITUTION_CROATIA%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/CONSTITUTION_CROATIA%20(2).pdf).
4. Courses available for military, police, and civilian personnel – prior to assignments in Peace Support Operations, headed by UN, NATO, EU or other organisations 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.nordefco.org/Files/NORDEF%20Courses%202016%20\(1\).pdf](http://www.nordefco.org/Files/NORDEF%20Courses%202016%20(1).pdf).
5. Dalgaard-Nielsen Anja. Soldiers and State-building: The approach of the Danish Armed Forces to reconstruction support. – Copenhagen, Denmark: Danish Institute for International Studies. – DIIS Report 2007:2, March 2007. – 58 p.
6. Guidelines On The Use of Military and Civil Defence Assets To Support United Nations Humanitarian Activities in Complex Emergencies March 2003 - Revision I, January 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cms.emergency.unhcr.org/documents/11982/48574/Guidelines+on+the+Use+of+Military+and+Civil+Defence+Assets+to+Support+United+Nations+Humanitarian+Activities+in+Complex+Emergencies,+the+MCDA+Guidelines,+Rev.+1,+January+2006/7507e10a-2d6f-42c1-92a3-2e70c3c5aedf>.
7. Lozančić D. A Brief Review of civil-military relation in the Republic of Croatia / D. Lozančić, M. Burđelez. – Zagrebu : Politička misao, 1998. – Vol. XXXV. – No. 5. – P. 36–56.
8. NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine (AJP-9) 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nato.int/ims/docu/ajp-9.pdf>.
9. Norway: Strategic Defence Concept 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.files.ethz.ch/isn/157138/Norway%202004.pdf>.
10. The Netherlands: Defence Doctrine 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.files.ethz.ch/isn/157126/Netherlands-2005.pdf>.
11. Zakon o obrani od 19. ožujka 2002. (Закон про оборону Хорватії) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_03_33_709.html.

Титко Э. В. Доктринальные подходы понимания концепции гражданско-военного сотрудничества (CIMIC) в оборонных стратегиях Хорватии, Дании, Норвегии и Нидерландов

Статья посвящена особенностям научного обоснования концепции гражданско-военного сотрудничества (CIMIC) в национальных доктринах оборонной стратегии таких стран, как Хорватия, Дания, Норвегия и Нидерланды согласно Доктрины НАТО AJP-9. Определено, что необходимость понимания концепции CIMIC в условиях военной деятельности является весьма актуальной, направленной на модернизацию и реконструкцию Вооруженных сил страны в направлении установления тесной связи с гражданскими элементами с целью как наилучшего и наиболее быстрого решения поставленных задач, так и предоставления соответствующей помощи гражданскому населению в условиях вооруженного конфликта, бедствий и т.д.

Ключевые слова: гражданско-военное сотрудничество, CIMIC, доктрина AJP-9, взаимодействие, координация, общественная безопасность, поддержание мира.

Titko E. V. Doctrinal approaches to understanding the concept of civil-military cooperation (CIMIC) in the defense strategies of Croatia, Denmark, Norway and the Netherlands

The article devoted to definition of scientific peculiarities of the civil-military cooperation (CIMIC) concept in the national defense doctrines strategies of countries such as Croatia, Denmark, Norway and the Netherlands according to the Doctrine AJP-9 NATO. Determined that the need to understand the concept CIMIC is enough actual in conditions of military activities aimed at the modernization and reconstruction of the Armed Forces in the direction of close connection with civilian elements for the most rapid and better address the problems and to provide appropriate assistance civilians in armed conflict, disasters etc.

Key words: *civil-military cooperation, CIMIC, doctrine AJP-9, interaction, coordination, public safety, maintenance of peace.*